

2. Těžiště činnosti Československé sociologické společnosti je dále v sekcích a pobočkách; v nich pokračovat v úspěšných formách spolupráce mezi sekcemi, mezi Československou a Slovenskou sociologickou společností, s VTS a Socialistickou akademií.

3. Zintenzívnit publikační činnost nejen v odborných časopisech, nýbrž i v ostatních prostředcích masové komunikace.

4. Pokračovat v jednání s představiteli československých nakladatelství a toto jednání rozšířit i na ediční oddělení univerzit, vědeckých ústavů a vysokých škol. Přispět tak k vytvoření koncepce cílevědomé vydavatelské politiky v oblasti sociologické vědy.

5. Zahájit přípravu československé účasti na XII. světovém sociologickém kongresu, zejména informovat o kongresu hlavní pracoviště, začít s přípravou reprezentační publikace o československé sociologii v ruském a anglickém jazyce a inspirovat práce na přípravě referátů. Zajistit včasné zaslání anotací referátů připravovaných pro tento kongres organizátorům kongresu a nabídnout i personální spolupráci na kongresu.

6. Využít nabídky ministerstva práce a sociálních věcí ke spolupráci na metodickém vedení personální práce v podnicích s cílem optimalizovat podmínky profesionálního zapojení podnikových sociologů.

7. Dále rozvíjet intenzivní spolupráci s bratrskými sociologickými asociacemi v socialistických zemích, zejména se Sovětskou sociologickou asociací, a koordinovat spolu s nimi přípravu i na příští světový sociologický kongres.

8. V rámci mírových iniciativ Sovětského svazu a Československa usilovat o rozšíření spolupráce se sociologi v evropských zemích, zejména v zemích na linii doteku.

9. Pověřit výbor Československé sociologické společnosti při ČSAV, aby připravil návrh koncepce sjezdu československých sociologů v příštích letech. Konkrétní termín stanoví výbor Československé sociologické společnosti.

Následovala *zpráva revizní komise* o hospodaření Československé sociologické společnosti při ČSAV za uplynulé funkční období, kterou přednesl Ivo Pujman.

Poté probíhala *diskuse*, v níž byly předneseny tyto příspěvky:

Karel Vítek především zdůraznil, že by se mělo energičtěji bojovat za podstatné rozšíření počtu studujících sociologie. Například na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci neexistuje samostatný studijní obor sociologie. Určité řešení by bylo možno vidět v zavedení studijní kombinace, například sociologie a ekonomie, nebo sociologie a psychologie či sociologie a výchova a vzdělávání dospělých ap. Dále zdůraznil nutnost zpracovat učebnici sociologie nejen pro studenty, ale i pro veřejnost. Sociologický časopis by měl sehrát kladnou úlohu i ve výchově sociologů, což vyžaduje, aby se nikoli jako dosud spíše věnoval metodickým problémům a někdy dosti odtažitému teoretizování, ale aby se podstatně kritičtěji zamýšlel nad nanejdějnějšími aktuálními varovnými jevy současnosti, jako jsou třeba znepokojující postoje části mládeže, nespokojenost občanů, stoupající zločinnost atd. Podle jeho názoru je okruh přispěvatelů dosti zúžený. Dále se zabýval otázkou kvalifikačního růstu sociologů a kriticky se vyjádřil k určité praxi obhajob a přiznávání vědeckých titulů doktorů věd. Vyjádřil názor, že početné publikované práce (někdy 250–300 titulů) by měly být základním a rozhodujícím vodítkem při udělení titulu doktora věd, nikoli autoritářské rozhodování o jediné oponované práci. Zdůraznil dále potřebu společných výzkumů například s pedagogy, psychology i odborníky dalších profesí. Dójit by mělo i k novému způsobu vysvětlování úpadkových jevů, jako je zločinnost, špatná pracovní morálka, prospěchářství apod., a k poskytnutí prostoru pro samostatnost myšlení a názorovou svobodu. Navrhl též vystřídání členů delegací na sociologické kongresy v zahraničí a zmírnění důrazu na odlišnost naší reality od sovětských poměrů.

Karel Bláha předložil písemný návrh na vytvoření sekce sociologie politiky a globálních problémů.

Josef Bečvář uvedl některé zkušenosti z výzkumů sociálních problémů kvalifikace technicko-hospodářských pracovníků na úseku silniční a městské dopravy, z nichž vyplývá zásadní podceňování technické inteligence. Podle jeho názoru bychom měli vést inteligenci k tomu, aby sama měla zájem o svůj další růst. Upozornil dále na nedořešenou problematiku společenské struktury i na to, že je ke škodě sociologie, jestliže se mohou vyskytovat připomínky, že máme mnoho výzkumných ústavů a přesto je naše společnost v současných obtížích. Vyslovil názor, že prestiži sociologie škodí odtrženost sociologických výzkumů a že ji pomůže obnovit čistota svědomí, poctivost, etický přístup.

Otakar Havlín se vyslovil poněkud skepticky o boji za sociologii, který trvá už více než 40 let. Zmínil se

o volání po učebnici sociologie, přičemž uvedl, že první rukověť sociologie vydal prof. Masaryk v r. 1904. Citoval z jeho díla o humanitních ideálech: „Pracovat znamená odírat zlému vždy, všude a především zlému v jeho začátcích“. Vyslovil pak svou myšlenku, že to neznámá být radikální, ale vytrvalý.

Karel Rychtařík reagoval na vystoupení K. Vítka a vysvětlil, jak pracuje komise pro obhajoby doktorských dizertací, která vyžaduje, aby doktorské práce byly jednoznačným vědeckým přínosem, řešily aktuální problémy a byly pozitivně hodnoceny odbornou veřejností. Pokud se hovoří o omezeném okruhu autorů Sociologického časopisu, není to vina tohoto časopisu. Je otázkou, zda sociologická fronta má potřebný vnitřní náboj a entuziasmus. Uvedl, že redakční rada časopisu byla rozšířena o několik generačně mladších členů, na stránkách časopisu byl otevřen prostor pro diskusi *Sociologie a přestavba*. V tomto případě se upustilo od tradičního posuzování příspěvků a oponování dvěma specialisty. Pokud příspěvky mají určitou úroveň a mají co sdělit, jsou publikovány. K. Rychtařík vyzval k větší spolupráci s časopisem. Přimluvil se též za to, aby Československá sociologická společnost při ČSAV podpořila snahu katedry sociologie na Univerzitě Palackého v Olomouci mít vlastní posluchače. K diskusnímu vystoupení Josefa Bečváře uvedl, že prestiž sociologa a sociologie je zejména ve schopnosti nebo neschopnosti. Uzavřel své vystoupení tím, že procesy přestavby a urychlení jsou šancí celého lidstva, podle některých autorů dokonce šancí poslední.

Jan Rytina charakterizoval činnost Sociálně ekonomického ústavu ČSAV v Ústí nad Labem, který byl založen z iniciativy krajských stranických orgánů před dvěma lety a jemuž předcházela samostatná činnost poboček Ekonomického ústavu a Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV. Věcná orientace byla stanovena tak, že má připravovat vědecky zdůvodněné podklady pro rozhodování o dalším řízení rozvoje kraje, zejména jeho západní části. V současné době byl koncipován úkol *Sociálně ekonomický rozvoj územních systémů a růst úlohy subjektivního faktoru*, který má být řešen do r. 1995. Jedním z osmi úkolů je tzv. vědecká koncepce rozvoje Severočeského kraje, která bude každoročně předkládána decizním orgánům. Projevem konkrétní spolupráce pobočky Československé sociologické společnosti v Ústí nad Labem a ústavů ČSAV je projekt výzkumu *Vztah ke kraji jako faktor sociálního a ekonomického rozvoje*. V závěru zdůraznil nutnost volby hlavních sociologických aspektů přestavby, kterou považuje za problém přechodu z orientace rozvoje těžkého strojírenství na orientaci útlumu tohoto rozvoje, za otázku zásadních změn ve vědomí velkých skupin lidí a rekvalifikace.

Vladimír Čech uvedl, že ve veřejnosti doposud sociologie nevybojovala své pozice. Upozornil na to, že velký akční rádius mají takové společnosti, jako je Vědeckotechnická společnost a Socialistická akademie, a že by měla být posílena spolupráce s nimi, zejména se Socialistickou akademií. V Plzni byla již zahájena Univerzita třetího věku, v níž jsou zařazeny přednášky ze sociologie, horší však je to s akcemi pro lidi střední generace, často vysokoškolsky vzdělané v humanitních oborech. Pokud jde o oblast sociologie průmyslu a podniku, tedy sociologii výrobně ekonomických systémů, vidí tyto úkoly: 1. Více se zabývat sociologickými otázkami organizace (podniky jsou často ryze inženýrskými organizacemi). 2. Zasahovat do oblasti personálního a sociálního řízení, které je často doménou pouze psychologů a personalistů. 3. Zabývat se problematikou sociologických aspektů vědeckotechnického rozvoje, což je jádro přestavby vedle prohlubování socialistické demokracie. V závěru se zmínil o zajímavém programu „computer integrated manufacturing“, zaváděném v NDR, přičemž uvedl jako příklad továrnu, kde je 400 konstruktérů, 300 technologů, 200 racionalizátorů a menší počet THP pracovníků, ale jenom 500 výrobních dělníků, zatímco v podniku Škoda Plzeň na 1 THP připadají 3–4 dělníci.

Helena Válková navrhla zřídit sekci kriminologie se zdůvodněním, že jsme jedinou socialistickou zemí, kde neexistuje institucionální základna pro rozvíjení nadresortní kriminologie, přičemž kriminalita je závažným sociologickým jevem. Jako další argument uvedla, že sekce sociální patologie, v rámci níž kriminologové pracují, je obsahově i personálně velmi heterogenní.

Vladimír Juřík vyslovil svůj kritický podnět k vytyčeným hlavním úkolům Československé sociologické společnosti při ČSAV, v nichž postrádá úkol sociologie jako společenské vědy, aby společnost nejenom vysvětlovala, ale ji i měnila, a to prostřednictvím vědomí lidí. Doposud sociologické výsledky byly určeny pro vyšší orgány, ale sociologie by měla ovlivňovat vědomí řadového pracovníka a desetitisíců funkcionářů. V rámci úkolů mu též chyběl prognostický plán. Doporučil zařadit mezi úkoly prognostické přednášky a nabídl svou přednášku na téma Kultura v epoše elektroniky.

Jarolím Skalka jako předseda Československé pedagogické společnosti při ČSAV vyslovil jménem jejího hlavního výboru pozdrav a přání úspěšného jednání. Zároveň vyjádřil přesvědčení, že se budou

prohlubovat odborné kontakty v zájmu dalšího rozvoje sociologických a pedagogických věd a jejich aktivní účasti na komplexní společenské přestavbě.

Za Demografickou společnost pozdravil zasedání její předseda *Zdeněk Pavlík*. Popřál sociologům mnoho úspěchů v další činnosti a informoval o akci, která je připravena pro r. 1989 – mezinárodní konferenci k demografickému stárnutí.

Předseda *J. Kohout* pak uzavřel jednání tím, že diskuse byla kvantitativně uspokojivá a kvalitativně charakterizována otevřeností. V mnoha diskusních příspěvcích zaznělo, že se z přestavby nesmí stát fráze a že sociologická fronta by měla více publikovat. Daleko aktivněji by se měli sociologové vyjadřovat k problémům současnosti i budoucnosti přestavby, daleko aktivněji se vyjadřovat prognosticky. V závěru citoval úryvek dopisu ministra práce a sociálních věcí: „Využijeme Vaši nabídky ke spolupráci. Doporučuji současně, aby iniciativa Československé sociologické společnosti byla zaměřena i na studijní přípravu sociologů tak, aby byla zbavena prvků akademismu a těsněji spojena s podnikovou praxí. Tím by se vytvořily podmínky pro to, aby sociologové byli připraveni navrhnout podnikům konkrétní cesty ke zvýšení celkové efektivity, mobilizaci lidského potenciálu, a tak ve větším rozsahu prokazovali svoji potřebnost“.

Jaroslava Bauerová jako předsedkyně volební komise sdělila výsledky volby členů hlavního výboru, náhradníků a revizorů. Předsednictvo a jednotliví funkcionáři Společnosti byli pak zvoleni na první schůzi nového hlavního výboru.

Předseda :

prof.ing. František Zich, DrSc.

Místopředsedové :

doc.JUDr.PhDr. Antonín Burian, CSc., doc.PhDr. Blanka Filipcová, DrSc., PhDr. Róbert Roško, CSc.

Vědecký tajemník :

doc.ing. Dalibor Holda, CSc.

Hospodářka :

PhDr. Jana Vitečková, CSc.

Členové předsednictva :

prof. PhDr. Rudolf Franěk, CSc., PhDr. Jiří Linhart, PhDr. Libor Lubelec, CSc., PhDr. Antonín Matějovský, CSc., Ladislav Macháček, CSc., PhDr. Jiří Musil, CSc., PhDr. Miloslav Petrusek, CSc., doc.PhDr. Jan Sedláček, CSc., doc.PhDr. Juraj Schenk, CSc., doc.PhDr. Ján Stena, CSc., RNDr. Ivan Tomek, CSc., Věra Urbanová, CSc., PhDr. Helena Woleková, CSc.

Členové hlavního výboru :

doc.ing. Vlastislav Bauch, DrSc., PhDr. Zlatica Buocová, CSc., PhDr. Jiří Buriánek, CSc., PhDr. Soňa Bútorová, CSc., PhDr. Martin Cejp, prof.PhDr. Vladimír Čechák, CSc., PhDr. Zdena Čermáková, MUDr. Jiří Drtíl, CSc., PhDr. Vladimír Dubský, CSc., PhDr. Jana Duffková, CSc., PhDr. Pavel Dvořák, CSc., PhDr. Václav Hradecký, doc.PhDr. Luboš Chaloupka, CSc., PhDr. Hynek Jeřábek, CSc., doc.ing. Alena Kunstová, CSc., RSDr. Ján Mišovič, CSc., PhDr. Ivo Možný, PhDr. Milada Mrkosová, CSc., doc.PhDr. Dušan Pavlů, CSc., PhDr. Ladislav Rabušic, CSc., PhDr. Jan Rytina, CSc., PhDr. Richard Růžička, CSc., PhDr. Petr Sak, CSc., doc.PhDr. Marcel Sloboda, CSc., RNDr. Věra Trnková, CSc., doc.PhDr. Eduard Urbánek, CSc.

Náhradníci hlavního výboru :

doc.PhDr. Alexander Fazík, CSc., doc.RNDr. František Charvát, DrSc., prof.dr. Jaroslav Kohout, DrSc., člen korespondent ČSAV, PhDr. Vladimír Krivý, CSc., doc.RSDr. Jaroslav Ražnok, CSc., PhDr. Soňa Szomolányová, CSc., doc.ing. Věra Tauberová, CSc., ing. Lubomír Vacek, CSc.

Revizoři :

RSDr. Ivo Pujman, CSc., PhDr. Milan Aleš, PhDr. Ludmila Benkovičová, CSc., ing. Marie Dohnalová, CSc., PhDr. Zdena Mansfeldová, CSc., PhDr. Jiří Svítek, PhDr. Jana Šindlářová.

Valné shromáždění přijalo toto usnesení :

Valné shromáždění

1. schvaluje zprávu předsedy o činnosti Společnosti za uplynulé období ;
2. schvaluje zprávu revizorů a návrh na absolutorium odstupujícímu výboru ;
3. schvaluje zaměření činnosti a hlavní úkoly Společnosti na léta 1989–1991 ;

4. ukládá hlavnímu výboru, vedení poboček a sekcí zpracovat zaměření činnosti, hlavní směry, náměty a připomínky z jednání valného shromáždění do plánů činnosti na příští funkční období;
5. novému hlavnímu výboru ukládá připravit koncepci sjezdu Československé sociologické společnosti při ČSAV, orientovat činnost Společnosti na angažovanou účast v přestavbě naší společnosti a rozvíjet intenzivní spolupráci zejména se socialistickými sociologickými asociacemi;
6. hlavnímu výboru ukládá vytvářet prostor pro rozvíjení ediční činnosti; k tomu ustavit komisi pro ediční činnost;
7. hlavnímu výboru ukládá využít všech možností pro rozvoj teoreticko-metodologické, metodické, konzultační a informační činnosti a v celém systému práce Československé sociologické společnosti usilovat o rozvoj vědeckého dialogu;
8. rozvíjet spolupráci mezi jednotlivými sekcemi Československé sociologické společnosti při ČSAV a Slovenské sociologické společnosti při SAV bez formálního omezení;
9. připravit statut, podle kterého by byly udělovány čestné ceny Československé sociologické společnosti při ČSAV za sociologické práce mimořádného významu, za sociologický debut a za vědecko-popularizační práci v oboru;
10. doporučit ministerstvu školství ČSR, aby posoudilo možnost využití katedry aplikované sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci k intenzivnější přípravě kvalifikovaných kádrů;
11. projednat možnost vytvořit sekci, která by se orientovala na otázky kriminologie;
12. bere na vědomí volbu nového hlavního výboru, náhradníků a revizorů.

Dále bylo konstatováno, že v rámci vyhlášené dobrovolné akce na pomoc postižené Arménii účastníci valného shromáždění přispěli částkou Kčs 2.130,-, která bude odeslána na příslušný účet.

Všem účastníkům valného shromáždění byly dány k dispozici informace o Československé sociologické společnosti při ČSAV v období od valného shromáždění 31. 10. 1985 do 13. 12. 1988, z nichž vyjímáme:

Československá sociologická společnost působí v rámci ČSAV jako jedna ze 43 vědeckých společností.

K 31. 10. 1988 měla celkem 919 členů z ČSR (1) (639 řádných, 280 mimořádných), z toho 374 žen (234 řádných členek, 140 mimořádných), 296 členů do 40 let (148 řádných, 148 mimořádných) a 623 členů nad 40 let (491 řádných, 132 mimořádných).

Nejvíce členů bylo k 31. 10. 1988 v sekci sociologie metod a technik (356), dále v sekci sociologie práce, průmyslu a podniku (309) a v sekci sociologie mládeže (282). Pokud jde o pobočky, největší počet členů měla pobočka v Brně (97) a dále byly pobočky v Ústí nad Labem (47) a v Ostravě (41).

Od r. 1986 do r. 1988 pobočky a sekce Československé sociologické společnosti uspořádaly 24 semináře, jednu konferenci spolu se Slovenskou sociologickou společností, jednu mezinárodní konferenci a jednu celostátní vědeckou konferenci, na niž navázalo valné shromáždění Československé sociologické společnosti při ČSAV.

Za uplynulé období vydala Společnost 10 sborníků, jedno číslo interního bulletinu Zprávy a jednu sociologickou ročenku (náhradou za bulletin).

Stav poboček a sekcí Československé společnosti při ČSAV a jejich předsedů po provedených volbách vypadá takto:

Pobočky a jejich předsedové:

Brno	doc.JUDr.PhDr. Antonín Burian, CSc.
Hradec Králové	doc.PhDr. Josef Patera, CSc.
Olomouc	PhDr. Dana Sýkorová
Ostrava	PhDr. Miloš Smutek
Plzeň	PhDr. Václav Hradecký
Ústí nad Labem	PhDr. Jan Rytina, CSc.

Sekce a jejich předsedové:

marxistické sociologické teorie	prof.ing. František Zich, DrSc.
sociologických metod a technik	prof.PhDr. Rudolf Franěk, CSc.

- 1) Slovenští sociologové jsou sdruženi ve Slovenské sociologické společnosti.

sociologie práce, průmyslu a podniku
 sociologie města
 sociologie zemědělství a venkova
 sociologie kultury a volného času
 sociologie rodiny
 sociologie mládeže
 sociologie veřejného mínění
 sociální patologie
 sociologie integrálního zkoumání člověka
 sociologie životního způsobu
 sociologie tělesné kultury a sportu

doc.ing. Miloslav Tomšík, CSc.
 PhDr. Jiří Musil, CSc.
 RNDr. Věra Trnková, CSc.
 PhDr. Martin Cejp
 PhDr. Milada Mrkosová, CSc.
 PhDr. Aleš Kabátek
 RSDr. Ján Mišovič, CSc.
 MUDr. Jiří Drtil, CSc.
 doc.PhDr. Alexander Fazík, CSc.
 PhDr. Richard Růžička, CSc.
 prof.PhDr. Vladimír Čechák, CSc.

Libuše Lišková

Soutěžní přehlídka prací mladých sociologů ÚFS ČSAV v roce 1988

Stalo se již pravidlem, že jeden z podzimních dnů je v ÚFS ČSAV věnován prezentaci vědeckých prací sociologického dorostu, který v rámci pracovišť Ústavu působí. Proto se také začátkem listopadu 1988 konala v zasedací síni Ústavu soutěžní přehlídka prací mladých sociologů, resp. přehlídka prací sociologicky orientovaných. K odbornému posouzení a k veřejné obhajobě bylo předloženo celkem sedm témat, které se pokusíme několika slovy ilustrovat:

Přemysl Čech v příspěvku *Longitudinální analýza vývoje plodnosti pro jednotlivé generace žen 1930–1964 v ČSR* představil praktické využití nové metody převodu III. hlavního souboru na I. a II. hlavní soubory v Lexisově diagramu ¹⁾ Navrhovaná metoda převodu, která byla dříve popsána samostatně, by měla umožňovat spočítat I. či II. hlavní soubor pro jevy, pro něž jsou publikovaná data uváděna v třídění, do III. hlavního souboru. Mezi tyto jevy patří i údaje o plodnosti, které byly doposud v ČSSR zveřejňovány ve formě III. hlavního souboru. Toto třídění umožňovalo provést longitudinální analýzy plodnosti pro pětileté kohorty. Navržená metoda by měla umožňovat výpočet analýzy pro jednoleté kohorty. Výsledky provedené analýzy znázornil autor v grafech. Zdůraznil dále skutečnost, že pro vlastní výpočty byly sestaveny vlastní programy, které mají obecné využití a nejsou závislé jen na prováděných analýzách plodnosti.

Milan Frydryšek ve studii *K problematice zkoumání pracovní spokojenosti* poukázal na vybrané aspekty fenoménu „pracovní spokojenost“. V úvodní části vymezil pracovní spokojenost jako postoj jednotlivce a jako součást veřejného mínění v určité výrobní organizaci, resp. ve společnosti, přičemž obě tyto roviny pracovní spokojenosti nechápal odděleně, nýbrž ve vzájemné jednotě a ovlivnitelnosti. Dále charakterizoval nejčastěji zkoumané faktory pracovní spokojenosti – faktory související s vykonáváním práce v určité organizaci a faktory působící z mimopracovních sfér. V závěrečné části se autor zabýval možnostmi užití výsledků získaných výzkumy pracovní spokojenosti. Zdůraznil, že pracovní spokojenost je v první řadě indikátorem, jenž odráží sebereflexi jedinců a skupin vzhledem k vlastnímu postavení nejen k práci, ale i ve společnosti a ve svém životě jako celku. Pracovní spokojenost rovněž vyjadřuje, nakolik jsou uspokojovány různé lidské potřeby. V neposlední řadě je pracovní spokojenost i určitým motivačním a akčním potenciálem.

Daniel Hanšpach postavil svůj příspěvek – *Několik úvah k problematice společenského vědomí mládeže v období přestavby společnosti* – na skutečnosti, že mládež sehraává v procesu společenské přestavby klíčovou roli, neboť míra jejího zapojení do společenských přeměn podmiňuje jejich úspěšnost z dlouhodobého hlediska. Vycházel z řady sociologických výzkumů československé mládeže a zdůraznil, že poměrně značná část mladých lidí se staví k cílům přestavby zdrženlivě až s despektem. Příčiny tohoto stavu spatřuje především v nedostatečně naplňované společenské úloze Svazu mládeže a v množství rozporů a nedostatků v nejrůznějších sférách života společnosti. Pro dokumentaci tohoto tvrzení uvedl

1) Pojem Lexisův diagram se používá v odborné demografické literatuře k označení schématu popisujícího jevy (události) třídění podle věku a kalendářního času.

autor některé empirické údaje, které získal z mezinárodního výzkumu hodnotových orientací mládeže (NDR a ČSSR). Tyto údaje jednoznačně svědčily o tom, že mladí ve své většině přisuzují minimální význam společensko-politické angažovanosti. Hodnoty veřejně prospěšná činnost a politická angažovanost se objevily na posledních příčkách hodnotového žebříčku mladých lidí.

Michal Komárek se v práci *Minulost ještě neskončila* zamýšlel nad vybranými aspekty sociologického myšlení Daniela Bella. Své úvahy zarámoval jak do popisu soudobé průmyslově vyspělé civilizace (kapitalistických zemí), přičemž poukazoval na význam vědy a techniky jako faktoru změn struktury ekonomiky, tak na druhé straně se dotkl problémů československé společnosti a společenských věd. Cenným příspěvkem byla prezentace a popis názorů nejvýznamnějších nemarxistických badatelů budoucího vývoje světa v konfrontaci s názory D. Bella. V závěru autor poukázal na nezbytnost překonání deformací československých společenských věd, k nimž došlo v uplynulém období, a to překonání cestou otevřenosti a obnovy tvůrčí atmosféry, cestou zvyšování hodnoty teoretických i empirických poznatků a cestou obrody jejich politického a kulturního významu.

Renata Markusová předložila práci *Úvod k sociální problematice mentální subnormality*. Ve třech kapitolách načrtla některé základní problémy socializace, vzdělávání a kvalifikace mentálně subnormálních osob v československé společnosti. V přístupu k problému vyšla autorka ze skutečnosti, že mentální dispozice, tedy obecná inteligence, je základním předpokladem lidské sociální adaptace, chápané jako dynamický vztah aktivních a pasivních složek přizpůsobení jedince podmínkám vnějšího prostředí. Jedinec se subnormální inteligencí se dostává do rozporu s požadavky prostředí utvářeného stupněm rozvoje společnosti. Mentální omezení individua v konfrontaci s nároky prostředí nabývá sociální dimenze, vyžaduje intervence společenských institucí do výchovy a vzdělávání postiženého. Autorka dospěla k závěru, že problematika osob se subnormální inteligencí je historicky novým jevem a vyžaduje si pozornost společenských věd, mimo jiné také sociologie.

Jiří Svíték se v práci *Neformální zájmové skupiny mládeže* dotkl základních charakteristik těchto skupin a otázkám zájmového sdružování mládeže, které jsou v současnosti u nás nejvýznamnější. Dále se pokusil ilustrovat složitost komplexu neformálního zájmového sdružování mládeže zdůrazněním některých aspektů pojmů kultura, mládež a jejich vzájemných vztahů. Po definování neformálních zájmových skupin jako skupin, které vznikají na průsečíku tzv. vládnoucí kultury, původní kultury členů těchto skupin a masové kultury a které jsou podmíněny jak sociálně třídní strukturou, tak její reprodukcí, vytvořil autor přehled zájmových skupin mládeže (o 11 položkách). Vycházel přitom z dat získaných výzkumem vybraných malých sociálních skupin (oddělení pro výzkum mládeže ÚFS ČSAV 1988). Text koncipoval jako výsledek prvních analýz získaných dat s tím, že pokračování budou představovat případové studie o jednotlivých neformálních zájmových skupinách mládeže v ČSSR.

Jiřina Šmejkalová v příspěvku – *Raymond Williams: Kultura a metoda* – využila poznatky, které získala během studijního pobytu ve Velké Británii. Jejím cílem bylo představit osobnost a dílo Raymonda Williamse, který v lednu roku 1988 zemřel. Byl sociologem kultury a literatury, působil jako literární kritik, učil ve vzdělávacích institucích a přednášel na univerzitě v Cambridgi a široce se angažoval ve veřejně společenském životě. Autorka se soustředila na výklad jednoho z jeho pozdních děl – *Kultura* (1981), v němž se nejzřetelněji projeví Williamsovy základní metodologické principy komplexního, interdisciplinárního a procesuálního zkoumání vztahů kultury a společnosti. Williams k tomu využil rozpracování tzv. operacionálních pojmů, jako například transformace, přístup, vzdálenost, výběr apod. Autorka zdůraznila, že mezi pilíře Williamsovy metody patří respektování historických a sociálních souvislostí, komplexní a syntetizující pohled a důraz na aktivní funkci lidského činitele v produkci i reprodukci kultury.

Na soutěžní přehlídce prací mladých pracovníků ÚFS ČSAV se tedy prezentovala nebyvale široká škála zpracovávaných témat. Svědčí to o rozšiřujícím se zájmovém spektru jak mladých pracovníků, tak pracovišť, na nichž působí. Lze oprávněně předpokládat, že tento trend se bude nadále prohlubovat, poněvadž je to ku prospěchu nejen marxisticko-leninské sociologie, ale také společenskovědního výzkumu jako celku. Závěrem informace o soutěžní přehlídce je možné vyjádřit naději, že alespoň práce, které při své prezentaci zaujaly, budou moci být postupně představeny v odborných a populárně vědeckých časopisech v mnohem větší míře, než tomu bylo v předcházejících letech.

Ve dnech 22.–23. listopadu 1988 se ve středisku Videopress MON konal bilaterální seminář Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV v Praze a Ústředního ústavu pro výzkum mládeže v Lipsku (ZIJ), na téma *Mládež – malé společenské skupiny a společenské procesy*. Organizátorem bylo oddělení pro výzkum mládeže ÚFS ČSAV.

S úvodním referátem na téma *Mládež v procesech společenské přestavby* vystoupil P. Sak (ÚFS ČSAV). Analyzoval sociálně ekonomické procesy, které formovaly mládež jako subjekt koncem sedmdesátých a v první polovině osmdesátých let a které limitují její úlohu subjektu v procesech přestavby. Zvyšující se dynamika společenského vývoje a kvalitativně nové jevy ve společnosti vedou k větší diferenciaci po sobě následujících věkových skupin mládeže, způsobené odlišným vlivem společných podmínek na její sociální zrání. V závěru se P. Sak zamýšlel nad otázkou, kam směřuje naše společnost a zda má mládež dostatek možností podílet se na řízení společenských procesů.

Na P. Saka navázal A. Hoffmann (ZIJ Lipsko) referátem *Aktuální otázky rozvoje teorie mládeže v NDR*. Zhodnotil genezi výzkumného zaměření ústavu za dvacet let jeho existence a zformuloval klíčové otázky, na něž by měla sociologie mládeže dát v nastávajícím období odpověď (např. využití potenciálu vzdělání, kreativita). To předpokládá přechod od kvantitativní ke kvalitativní analýze, dlouhodobé srovnávání empirických výsledků a zejména diferencovaný přístup k mládeži. Citelným nedostatkem je také absence jednotné teorie mládeže a nedostatečný přehled o aktuální situaci v oboru ve světě.

A. Kabátek (ÚFS) hovořil o *generační kultuře a generačních skupinách*. Načrtl pojetí generační kultury mládeže jako integrálního prvku kultury společnosti a jako historicky a sociálně podmíněné kategorie. Dále se zabýval místem a úlohou generační kultury a generačních skupin v procesu kulturní kontinuity společnosti a společenského zrání mladých lidí. Vycházel z toho, že generační kultura je jedním z inovačních faktorů kultury společnosti a má tudíž i vliv na dynamiku společenského vývoje.

Obsahovými a metodickými problémy *vymezení okrajových skupin mládeže* se zabýval W. Brück (ZIJ). Toto téma se teprve nedávno dostalo do centra pozornosti sociologů. S tím jsou spojeny i terminologické problémy, malé zkušenosti z empirického výzkumu tohoto mnohdy velmi obtížně dostupného objektu. Poté podal W. Brück typologii marginálních skupin mládeže v NDR s jejich základními charakteristikami, v některých případech velmi zajímavou rodinnou anamnézou a regionálními rozdíly. Analýza byla doplněna výsledky názorů a postojů německé mládeže k těmto skupinám. V závěru referující naznačil slabiny v přístupu společnosti k těmto skupinám.

Na toto vystoupení vhodně navázal J. Svítek (ÚFS) referátem o *zájmových skupinách mládeže*. Na základě výsledků výzkumu malých sociálních skupin podal určitý přehled o stupni rozvinutosti a míře významnosti neinstitucionálního zájmového seskupování mládeže v ČSSR v současné době. Vymezil tyto skupiny jako relativně malá vrstevnická seskupení, sdružující mladé lidi přibližně stejných zájmů a cílů, v nichž není kodifikován pevně stanovený systém pravidel, norem, postavení, rolí apod. a které se alespoň v počáteční etapě svého vývoje formují vně společenských institucí a jsou fakticky dobrovolná.

Na závěr prvního dne semináře vystoupila G. Ullrichová (ZIJ) s referátem o *problémech formálních a neformálních skupin mládeže ve volném čase*. Vyšla z problému definování volného času (na němž se dosud sociologové neshodli) a jeho funkcí. Zejména funkce rozvoje osobnosti je pro mládež významná, ale její realizace závisí na tom, jak mladí lidé s volným časem nakládají. Nezastupitelnou úlohu zde plní neformální skupiny (k nimž patří asi dvě třetiny mladých lidí). G. Ullrichová zdůraznila nerealnost předpokladu, že všechny zájmy mladých lidí lze pokrýt organizovanými formami.

Druhý den jednání zahájil B. Kaftan (ZIJ) referátem *Analýza skupinových procesů v mládežnických pracovních kolektivech*. Mládežnické pracovní kolektivy a členství v nich mají v NDR vysokou prestiž a mladí lidé mají o členství v nich zájem. Všichni vedoucí pracovníci však neumí využít specifických vlastností a předností těchto kolektivů a na druhé straně jim poskytnout podporu v době, kdy se teprve připravují na dosahování špičkových výkonů. B. Kaftan upozornil na to, že dosud se sledovaly jen pozitivní rysy těchto brigád, chybí jejich komplexní analýza.

Od sféry práce se pak zájem přesunul na období přípravy na povolání. M. Čermáková (ÚFS) vystoupila na téma *Vzdělání, kvalifikace a rozvoj osobnosti*. Východiskem byl pohled na školství jako na komplikovaný sociální a ekonomický systém, odrážející sociální realitu a její nedostatky. Rozdílné vzdělávací příležitosti znamenají nejen rozdíl v dosahovaném formálním vzdělání a s ním spjatých